

แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

The Guidelines for Farmer Development Towards the Smart Agripreneurship

อมรพิมล พัทักษ์ และ พิรเทพ รุ่งคุณากร

ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Email : amorphimol.nui@gmail.com ; Email : runghunakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร และ 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเกษตรกรต้นแบบ จำนวน 12 ราย สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า

1) ปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ประกอบด้วย 1.1) ปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกร คือ 1.1.1) การมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ 1.1.2) มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ซื่อสัตย์ อดทน มนุษย์สัมพันธ์ดี กล้าเปลี่ยนแปลง ริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจ 1.1.3) การได้รับการสนับสนุน จากครอบครัวและการมีเครือข่ายที่ดี 1.2) กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ได้แก่ การเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้จากประสบการณ์ และเพื่อแก้ปัญหาที่พบจากการทำงาน เพื่อพัฒนาอาชีพของตนเอง

2) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ประกอบด้วย 2.1) แนวทางสำหรับเกษตรกรเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และ 2.2) แนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเกษตรกร

คำสำคัญ: การพัฒนา, เกษตรกร, ผู้ประกอบการ

Abstract

The purposes of this research were to study 1) the factors and learning process of farmers who have succeeded in agripreneurship, and 2) to develop the farming methods to be the smart agripreneurship, by qualitative research. Data were collected by in-depth interview of 12 role-model farmers and 5 experts. The research instrument was the semi-structured interview. Data were analyzed by using content analysis. The results revealed that:

1) The factors and learning process of farmers who have succeeded in agripreneurship consisted of 1.1) the self-development factors for farmers were 1.1.1) the good attitude. 1.1.2) the desired characteristics, faithful, patient, good relationship, changeable, creative, and management skills. 1.1.3) the supports from family and good connection. 1.2) the learning process by observing, experiential learning, and problem solving to improve the career development.

2) The development of farming methods towards the smart agripreneurship consisted of 2.1) the farming methods to develop themselves, and 2.2) the guidelines which related to agricultural agencies to develop the farmers.

Keywords: Development, Farmers, Entrepreneur

วันที่รับบทความ : 23 พฤษภาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ : 13 กรกฎาคม 2563

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 27 กรกฎาคม 2563

1.บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่มีความหลากหลายทั้งการทำสวน ทำนา ทำไร่ การปลูกไม้ดอก ไม้ผล ปศุสัตว์ ประมง และป่าไม้ ฯลฯ ซึ่งแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 ระบุไว้ว่า ภาคการเกษตรยังคงเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ เป็นรากฐานของการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศและของโลก ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2541 ความตอนหนึ่งว่า

“...การเกษตรนั้นถือได้ว่าเป็นทั้งรากฐานและชีวิตสำหรับประเทศของเราเพราะคนไทยเราส่วนใหญ่เป็นผู้มีอาชีพทางเกษตรกรรม ข้าพเจ้าจึงมีความเห็นเสมอว่า การพัฒนาที่เหมาะสมแก่ประเทศของเรายังคงก็ต้องทำนุบำรุงเกษตรกรรมทุกสาขาให้พัฒนาก้าวหน้า เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรทุกระดับให้สูงขึ้น เริ่มต้นตั้งแต่การลงมือผลิตโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด ด้วยการดัดแปลงนำสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติมาใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรของเราได้ผลผลิตที่เพียงพอแก่การเลี้ยงตัว พอมีพอกินเป็นเบื้องต้นก่อน ต่อไปเมื่อเหลือจึงจำหน่ายหารายได้ ซึ่งหากจะได้ผลที่สมบูรณ์ก็ต้องจัดการเรื่องการตลาดอย่างดี รวมทั้งมีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ อันจะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีมูลค่าสูงขึ้น โดยนัยนี้เกษตรกรของเราก็จะมีฐานะความเป็นอยู่ที่มั่นคงพึ่งตนเองได้ อันจะส่งผลให้ฐานะทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมีความเข้มแข็งตามไปด้วย...”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (ปีพ.ศ.2560-2564) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างสมดุล มีการผลักดันให้สามารถดำเนินงานในรูปของธุรกิจเกษตรที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลและประยุกต์ใช้อย่างต่อเนื่อง จึงถือได้ว่าเป็นก้าวสำคัญของการพัฒนาประเทศ จากวิธีการทำเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การบริหารจัดการเกษตรแบบสมัยใหม่ โดยอาศัยเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตร [1]

สำหรับอนาคตภาพด้านการเกษตรในอีก 20 ปี ข้างหน้า ประเทศไทยจะต้องเป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงปลอดภัย เป็นฐานการผลิตที่มีผลิตภาพการผลิตสูง มีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ 2 ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579 เน้นถึงความสามารถในการแข่งขัน เน้นในเรื่องของการพัฒนาภาคการผลิตและบริการ พัฒนาสังคมผู้ประกอบการและเพื่อสร้างผู้ประกอบการทางธุรกิจ กรอบแนวคิดและ ทิศทางการพัฒนานั้นมีประเด็นสำคัญในเรื่องของการปรับตัวของเกษตรกรสู่เกษตรกรมืออาชีพ (Smart Farmer) และมีความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการ เพราะยังมีเกษตรกรจำนวนมากที่มีข้อจำกัดในการพัฒนาองค์ความรู้ในการผลิต ไปจนถึงการแปรรูปและการตลาด[2]

สำหรับแผนพัฒนาการเกษตร ได้กำหนด แนวทางการพัฒนาเกษตรกรมืออาชีพ ซึ่งมีวิธีการที่สำคัญประการหนึ่งคือ การถอดบทเรียนเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จหรือเป็นตัวอย่างที่ดี เพื่อเป็นแนวทางแห่งความสำเร็จในอาชีพเกษตรกรให้เกษตรกรที่สนใจสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดได้ สอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer ที่กรมส่งเสริมการเกษตร ได้กำหนดให้มีการถอดบทเรียนเกษตรกร

ต้นแบบเพื่อนำไปถ่ายทอดและขยายผลไปสู่เกษตรกรรายอื่น ๆ [3]

สำหรับการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เป็นทักษะที่สำคัญประการหนึ่งในศตวรรษที่ 21 จากผลการศึกษาเอกสารงานวิจัยระหว่างปี พ.ศ.2558-2559 พบว่า มีข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้ประกอบการว่าประสบการณ์มีความสำคัญมากในการทำธุรกิจ ดังนั้นควรให้ผู้ที่มีประสบการณ์หรือประสบความสำเร็จในธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งคนกลุ่มนี้จะมีมุมมอง เทคนิค เคล็ดลับ ความสำเร็จ ความผิดพลาด รวมถึงเครื่องมือ ต่าง ๆ ที่จะเป็นตัวช่วยให้ง่ายและเร็วขึ้น ซึ่งการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรกรก็เช่นเดียวกัน จำเป็นต้องค้นหาผู้ที่มีประสบการณ์หรือประสบความสำเร็จมาเป็นแบบอย่างเพื่อเป็นแนวทางให้เกษตรกรคนอื่น ๆ ได้ศึกษามุมมอง เทคนิค เคล็ดลับ ความสำเร็จ ความผิดพลาด เพื่อจะได้ประสบความสำเร็จได้เร็วขึ้น [4]

จากแนวคิด ความสำคัญและปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากมีแนวทางพัฒนาให้เกษตรกรพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรของตนเองได้ก็ย่อมจะเป็นหนทางที่ดีในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา “แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร” เพื่อเป็นแนวทางให้เกษตรกรได้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับบริบทของตนเอง ตลอดจนจะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำแนวทางดังกล่าวไปช่วยส่งเสริมเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร (Smart Farmer Entrepreneur) เพื่อการพัฒนาประเทศชาติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนสืบไป

2.วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

2.2 เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาเกษตรกร สู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

3.วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

3.1 ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย

3.2 ขั้นตอนที่ 2 คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล โดยการติดต่อขอเข้าพบหัวหน้าหน่วยงานในจังหวัดราชบุรีที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร เพื่อขอความร่วมมือในการคัดเลือกเกษตรกรต้นแบบ

3.3 ขั้นตอนที่ 3 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 สำหรับสัมภาษณ์เกษตรกรต้นแบบ และฉบับที่ 2 สำหรับสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

3.4 ขั้นตอนที่ 4 ลงภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เกษตรกรต้นแบบ 12 ราย

3.5 ขั้นตอนที่ 5 ลงภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

3.6 ขั้นตอนที่ 6 จัดทำร่างแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

3.6.1 นำผลการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรต้นแบบและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ นำมาสรุปรวบรวม และวิเคราะห์ แล้วมาจัดทำร่างแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

3.6.2 เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม

3.7 ขั้นตอนที่ 7 เสนอและยืนยันแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

3.7.1 นำร่างแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ไปเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ และยืนยันแนวทาง

3.7.2 จัดเวทีคืนกลับข้อมูล โดยจัดขึ้นเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2563 ณ ศูนย์การเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

4.ผลการวิจัย

4.1 ปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรประกอบด้วย

4.1.1 การมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ พบว่า มีความรักในอาชีพเกษตรกร เกษตรกรเป็นอาชีพมีเกียรติ และเป็นอาชีพที่สำคัญที่เลี้ยงปากเลี้ยงท้องของครอบครัวตนเองและคนในไทยทั้งประเทศ การทำอาชีพเกษตรกรทำให้เราพออยู่พอกิน เลี้ยงครอบครัวได้ การทำอาชีพเกษตรจะเป็นอาชีพที่ยั่งยืนได้ จะต้องทำจนครบกระบวนการตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังตัวอย่างข้อความของเกษตรกรต้นแบบที่ให้สัมภาษณ์ดังนี้

เกษตรกรต้นแบบคนที่ 1 “...ผมคิดว่าอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่มีเกียรติ ซึ่งผมก็เป็นคนหนึ่งครับที่รักในอาชีพเกษตรกร...”

เกษตรกรต้นแบบคนที่ 6 “...ที่รักอาชีพนี้ มีฝันว่าอยากทำการเกษตร เราทำด้วยใจรักจริง ๆ ตอนที่ได้รางวัลเกษตรกรดีเด่นแห่งชาตินะ เราภูมิใจมากกว่า 30 ปี กับสิ่งที่เราทำมันสำเร็จและได้รับการยอมรับ...”

เกษตรกรต้นแบบคนที่ 12 “...เราโตมาจากบรรพบุรุษเกษตรกรอยู่แล้ว เราชักการเกษตรนะ มันเป็นเรื่องจริงมันไม่อดตาย ลองมองไปรอบ ๆ สิ ที่นี้แทบไม่ต้องซื้ออะไรกินเลย แต่หัวใจหลักคือต้องทำแบบผสมผสานนะ อย่างทำเชิงเดี่ยว ต้องทำให้ครบวงจรตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ...”

4.1.2 มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ซื่อสัตย์ อดทน มนุษย์สัมพันธ์ กล้าเปลี่ยนแปลง ริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ ดังตัวอย่างข้อความของเกษตรกรต้นแบบที่ให้สัมภาษณ์ดังนี้

เกษตรกรต้นแบบคนที่ 8 “...ที่ว่าเป็นเพราะที่มุ่งมั่น ศึกษาให้ถ่องแท้ก่อนลงมือทำ แล้วปล้ำกับมันจนสำเร็จ คนไม่มุ่งมั่นเหาะเหายทำอะไรไม่สำเร็จหรอก แล้วถ้าไม่ศึกษาอย่างถ่องแท้ ก็จะไม่มีแก่น ที่นี้พอใครพูดอะไรก็เอนไปหมด ไม่มีหลักคิดที่แน่ชัดของตัวเอง มันก็ยากจะสำเร็จนะ แล้วอันหนึ่งคือต้องกล้าเสี่ยง แต่ไม่ได้หมายความว่าให้ประมาทนะ ถ้าคุณไม่กล้าก้าวออกมาจากที่เดิม ชีวิตก็อยู่ที่เดิม แต่เมื่อกล้าจะก้าวต้องไม่ประมาท ต้องรอบคอบทุกขั้นตอน ถึงจะประสบความสำเร็จ...”

4.1.3 ผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ได้รับการสนับสนุนจาก ครอบครัว มีต้นทุนที่ดีคือมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ครอบครัวส่งเสริมให้ทำธุรกิจเกษตรและเป็นแรงงานสำคัญ ทำกินเองในครอบครัว และนอกจากนี้ก็ยังได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายพี่น้องเกษตรกรด้วยกัน ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เช่น สำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน และในบางรายก็ได้รับการสนับสนุนเรื่องแหล่งทุน ดังตัวอย่างข้อความของเกษตรกรต้นแบบที่ให้สัมภาษณ์ดังนี้

เกษตรกรต้นแบบคนที่ 9 “...เราได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เราไปประสานงาน ที่จะช่วยให้เราประสบความสำเร็จได้ อย่างเรื่องของฟาร์มไก่ต้องอิงปศุสัตว์ เรื่องของการเกษตรก็เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด แล้วพอเราเข้าไปอบรมเกษตรกรอเนกนิคมไทยแลนด์รุ่นแรก ๆ ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน จัดขึ้น ก็ได้อาจารย์หลาย ๆ ท่านช่วยแนะนำช่องทาง...”

4.1.4 เกษตรกรมีกระบวนการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาที่พบจากการทำงาน เพื่อพัฒนาอาชีพของตนเอง ดังตัวอย่างข้อความของเกษตรกรต้นแบบที่ให้สัมภาษณ์ดังนี้

เกษตรกรต้นแบบคนที่ 6 “...ที่เ็นหยัดได้ทุกวันนี้ เพราะที่เรียนรู้ อย่างเรื่องโรคระบาด ที่เรียนรู้วิธีป้องกันอย่างถูกต้อง ทำให้ฟาร์มที่เป็นฟาร์มที่ได้มาตรฐาน 100% เลยนะ เราเรียนรู้จากการสังเกตแพะด้วย จนทุกวันนี้เรารู้ว่า ถ้าเสียงแบบนี้แปลว่าเขาต้องการอะไร ร้องแบบนี้แปลว่าหิว แปลว่าอากาศร้อนไป รู้แม้กระทั่งว่าเสียงร้องแบบนี้คือต้องการอยากผสมพันธุ์...”

4.2 แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ประกอบด้วย

4.2.1 แนวทางสำหรับเกษตรกรเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาตนเอง

ก) เกษตรกรจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์และจำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ ตลอดจนพัฒนาตนเองให้ก้าวทันเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลง และทันสมัยอยู่เสมอ

ข) เกษตรกรต้องรู้จักตนเอง กล่าวคือวิเคราะห์ตนเองได้ ว่าตนเองมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคอะไร ความจำเป็นในชีวิต ความใฝ่ฝัน หรือความต้องการอะไร แล้วจึงนำมาวางแผนพัฒนางานอาชีพของตนเองจึงจะประสบความสำเร็จ

ค) น้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน ตลอดจนขยายผลไปสู่เกษตรกรครัวเรือนอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4.2.2 แนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเกษตรกร

4.2.2.1 ระดับนโยบาย

การกำหนดนโยบาย การทำงานของทุกภาคส่วนต้องทำงานกันแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการ โดยน้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้ในการดำเนินงานตลอดจนขยายผลไปสู่เกษตรกรทุกครัวเรือน

ก) การส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกร เช่น ส่งเสริมให้เกิดแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาทางด้านการเกษตรที่หลากหลายสาขา เช่น เกษตรผสมผสาน ปศุสัตว์ ไร่นาสวนผสม ฯลฯ โดยการค้นหาคัดเลือก และยกย่องเกษตรกรต้นแบบให้เป็นครูภูมิปัญญา จัดทำกระบวนการถอดบทเรียน แล้วเผยแพร่ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งแผนพับ วารสาร สื่อออนไลน์ ตลอดจนสร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารแบบสองทางให้ผู้สนใจได้ติดต่อกับเกษตรกรต้นแบบได้ เช่น youtube เพจ เว็บไซต์ facebook เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ บุคคลเหล่านี้จะต้องเป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ที่เชื่อถือได้ ได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ

ข) การส่งเสริมที่ดินทำกินแก่เกษตรกรทุกครัวเรือน

ค) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมสินค้าเกษตร การส่งเสริมการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การส่งเสริมตลาดและแหล่งกระจายสินค้า

ง) การสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการพัฒนาธุรกิจเกษตร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมาสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุน หรือแหล่งเงินทุนของภาครัฐที่ดอกเบี้ยต่ำ โดยนำแนวทางการศึกษานอกระบบในเรื่องของการอบรมพัฒนาความรู้ เช่น อบรมวิธีการเขียนโครงการเพื่อขออนุมัติเงินจากแหล่งทุน การเตรียมเอกสารที่ต้องใช้ในการขออนุมัติเงินจากแหล่งทุน เป็นต้น

4.2.2.2 ระดับผู้ปฏิบัติงาน

ก) ผู้ปฏิบัติงานทุกภาคส่วนที่ช่วยเหลือเกษตรกร ควรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก

สะดวกให้แก่เกษตรกร ช่วยแนะนำให้เกษตรกรได้พบหนทางหรือพบบุคคล หน่วยงานที่จะช่วยเหลือให้เกษตรกรพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จในการเป็นผู้ประกอบการได้

ข) คุณลักษณะของผู้ปฏิบัติงานทุกภาคส่วนที่ช่วยเหลือเกษตรกร ควรมีลักษณะที่เป็นกัลยาณมิตร มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รอบรู้ และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่พี่น้องเกษตรกร

5.อภิปรายผล

5.1 จากข้อค้นพบที่ 1 ปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ซื่อสัตย์ อดทน/ไม่ย่อท้อ กล้าเปลี่ยนแปลง/กล้าเสี่ยง คิดสร้างสรรค์ เห็นโอกาส วางแผน/รอบคอบ อุตสาหกิจดี และรักการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของมรกต กำแพงเพชร [5] ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างผู้ประกอบการเกษตรกรปราดเปรื่องในธุรกิจเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยยุค 4.0 พบว่า องค์ประกอบการสร้างผู้ประกอบการเกษตรกรปราดเปรื่องในธุรกิจเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยยุค 4.0 ประกอบด้วย การมีจิตวิญญาณผู้ประกอบการเพื่อสังคม การแสวงหาโอกาส การสร้างนวัตกรรม ความกล้าเสี่ยง ความพร้อมในการเรียนรู้และการปรับตัว การจัดการธุรกิจเกษตรที่หลากหลาย

การได้รับการสนับสนุน ผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรได้รับการสนับสนุนจาก ครอบครัว มีต้นทุนที่ดีคือมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ครอบครัวส่งเสริมให้ทำธุรกิจเกษตรและเป็นแรงงานสำคัญ และนอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายพี่น้องเกษตรกรด้วยกัน ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน และในบางรายก็ได้รับการสนับสนุนเรื่องแหล่งทุน ดังที่ อภิชาติ ใจอารีย์ [6] เสนอว่า การประสานความร่วมมือกับเครือข่ายพันธมิตร เครือข่ายมีสถานะเป็น “กลไกการจัดการ” หลักในการรวมพลังผู้คนในการสร้างความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งทำหน้าที่เชื่อมโยงและบูรณาการความรู้ที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่าง ๆ ผ่านการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรและหน่วยงานที่มีแนวทางเดียวกันจำนวนมาก

ดำเนินการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายและผ่านเวทีหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับเครือข่าย เพื่อพัฒนาและยกระดับความรู้ระหว่างผู้คนกลุ่มต่างๆ ที่เกาะเกี่ยวกันอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิลปะพร ชื่นสุรัตน์ [7] ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกร พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกร ประการแรกคือปัจจัยด้านการพึ่งพาอาศัยกัน ประกอบด้วย การมีแรงงานที่ช่วยในการเกษตรในฟาร์ม ขนาดครัวเรือน และการพึ่งพิงแรงงานในครัวเรือน

การเรียนรู้ ปัญหาที่พบ และวิธีการแก้ไขปัญหา พบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรมีการเรียนรู้แบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้จากประสบการณ์ และเมื่อพบปัญหาก็จะใช้หลักคิดเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อแก้ไขปัญหา ใช้การทดลองเพื่อแก้ไขปัญหายอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ สุมาลิ สังข์ศรี [8] ที่กล่าวว่า การพัฒนาคนและเศรษฐกิจของประเทศ ต้องอยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Learning) โดยการให้ทักษะการเรียนรู้ เครื่องมือการเรียนรู้ เพื่อให้คนไทยพึ่งตนเองได้ มีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต (Lifelong education) และทักษะการคิดเป็น คือ คิดอย่างมีเหตุผล กระบวนการคิดตามหลักวิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิทักษ์ ศิริวงษ์ ศุภณัฐ บุญแสง และปฐวี กลิ่นทองทิพย์ [9] ศึกษาเรื่อง เรื่องเล่าชีวิตความสำเร็จจากเกษตรกรสู่ผู้ประกอบการ กรณีศึกษาฟาร์มเลี้ยงผึ้งลู่สะอาด กรุงเทพมหานคร พบว่า ลู่สะอาด ศรีพันธุ์ เป็นผู้ที่มีความสำเร็จในการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) กล่าวคือการนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาคุณภาพชีวิตและต่อยอดในเรื่องของเลี้ยงผึ้งเพื่อส่งขายทั้งสินค้าจากน้ำผึ้งและสินค้าที่แปรรูปมาจากน้ำผึ้ง ดำเนินธุรกิจกันในครอบครัว พบว่า ความสำเร็จของการมาเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องคือการที่ลู่สะอาดได้มีการนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ ประสบการณ์ ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การลองผิดลองถูก การสังเกตและการมีส่วนร่วม ฯลฯ โดยนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างให้ตนเองได้กลายมาเป็นเกษตรกรแบบใหม่ที่เรียกว่า เกษตรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) ได้รับความรู้และแบบอย่างจากผู้ประกอบการธุรกิจ พัฒนาจนกลายเป็นเกษตรกรที่ไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางในการจัดจำหน่ายและการกระจายสินค้า มีการสร้างแบรนด์

สินค้าเป็นของตนเองจนถือได้ว่าเป็นความสำเร็จในอาชีพเกษตรกรในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.1 ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมศึกษาตลอดชีวิตให้บูรณาการในทุกหน่วยงาน

1.2 ควรมีนโยบายการจัดอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกษตรกรก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการ เนื่องจากคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลให้เกษตรกรที่ เป็นผู้ประกอบการ แตกต่างจากเกษตรกรทั่วไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกษตรกรเพื่อเตรียมพร้อมสู่การเป็นผู้ประกอบการ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาคุณลักษณะของผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

2.2 ควรศึกษาวิจัยเพื่อสร้างโปรแกรมการเสริมสร้างผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ให้แก่เกษตรกรทั่วไปเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและพัฒนาตนเองให้ก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร

2.3 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง หลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ในกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ได้แก่ นักศึกษาสาขาเกษตรในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และอาชีพเกษตร เป็นต้น

7. เอกสารอ้างอิง

- [1] กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564).
- [2] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564).
- [3] กรมส่งเสริมการเกษตร, คู่มือการขับเคลื่อนนโยบาย smart Farmer, 2559.
- [4] กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา.

- (1 เมษายน 2561). พิมพ์เขียวประเทศไทย 4.0 โมเดล การขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน. สืบค้นจาก <https://www.nstda.or.th/th/nstda-doc-archives/thailand-40/11625-blueprint-thailand-4>.
- [5] มรกต กำแพงเพชร, “การพัฒนารูปแบบการสร้างผู้ประกอบการเกษตรกรปราดเปรื่องในธุรกิจเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยยุค 4.0,” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2560.
- [6] อภิชาติ ใจอารีย์, “แนวทางการพัฒนากำลังคนเพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรบนเส้นทาง อาชีวเกษตร : ถอดประสบการณ์โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่,” วารสารการเมืองการปกครองปีที่ 6 ฉบับที่ 1 กันยายน 2558 - กุมภาพันธ์ 2559
- [7] ศิลปะพร ชื่นสุรัตน์. (1 เมษายน 2561). ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกร. สืบค้นจาก http://oae.go.th/ewtadmin/ewt/oae_baer/ewt_news.php?nid=2100&filename=indes
- [8] สุมาลี สังข์ศรี,รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ. ศ. 2542, กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์, 2542.
- [9] พัทธ์ ศิริวงษ์ ศุภณัฐ บุญแสง และปฐวี กลิ่นทองทิพย์, “เรื่องเล่าชีวิตความสำเร็จจากเกษตรกรสู่ผู้ประกอบการ กรณีศึกษาฟาร์มเลี้ยงผึ้งลู่สะอาด เขตจามวงศ์วาน กรุงเทพมหานคร,” วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการจัดการ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2560.

